Adnan ČIRGIĆ (Podgorica)
Fakultet za crnogorski jezik i književnost
adnan.cirgic@fcjk.me

IN MEMORIAM
JOSIP SILIĆ
(1934–2019)

Biografske i bibliografske pojedinosti te doprinos Silićev kroatistici podrobno su prikazali Ivo Pranjković i Ivan Marković, te bismo mi tu malo što imali dodati. Mi ćemo ovđe nešto reći o njegovu značaju u montenegristici.

Josip Silić rođen je 4. januara 1934. u Milašima. Osnovnu je školu završio u Ratuljama, sa zakašnjenjem zbog internacije u talijanski fašistički logor, 1948. godine. Gimnazijsko je školovanje okončao u Hrvatskoj gimnaziji na Sušaku 1955. godine. (Budući da se školovao u Biskupskome sjemeništu u Pazinu te u Biskupskome sjemeništu u Rijeci, posljednja je tri razreda gimnazije morao polagati ponovo jer su jugoslovenske ondašnje vlasti 1952. bile prekinule političke odnose s Vatikanom.) Godine 1961. diplomirao je na zagrebačkome Filozofskom fakultetu južnoslovenske jezike i književnosti i ruski jezik i književnost, kad je izabran za asistenta na tome fakultetu (1961–1963). Nakon toga (1963–1965) bio je lektor hrvatskoga jezika na Sveučilištu u Lilleu. Magistrirao je 1970. godine radom *Pristup sintaktičkoj fonetici hrvatskosrpskoga jezika*, a doktorirao 1975.

disertacijom *Organizacija vezanog teksta (Lingvističko-stilistički pristup nadrečeničnom jedinstvu hrvatskoga književnog jezika)*. Naredne je godine (1976) postao docent, 1979. vanredni, a 1984. redovni profesor Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na istome je fakultetu 1999. postao redovni profesor u trajnom zvanju, a 2005. stekao i počasno zvanje *professor emeritus* na Sveučilištu u Zagrebu.

Bio je član Hrvatskoga filološkog društva, Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku, Matice hrvatske, Katedre čakavskoga sabora Grobinšćine, Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak", Hrvatsko-makedonskoga društva, Hrvatsko-francuskoga društva, Hrvatsko-njemačkoga društva, Crnogorsko-hrvatskoga društva prijateljstva „Ivan Mažuranić" (u Crnoj Gori), Dukljanske akademije nauka i umjetnosti (u Crnoj Gori), Ekspertske komisije za standardizaciju crnogorskoga jezika te član uredništva časopisa *Suvremena lingvistika, Umjetnost riječi* i *Lingua Montenegrina.* Dobitnik je *Nagrade Stjepana Ivšića* na Petome hrvatskom slavističkome kongresu u Rijeci (2010), plakete *Adolfo Veber Tkalčević* Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (2012), nagrade za životno djelo Općine Jelenje (2015) te *Povelje Fakulteta za crnogorski jezik i književnost za poseban doprinos montenegristici*, dodijeljene 7. septembra 2017. na otvaranju Prvih cetinjskih filoloških dana.[1]

Umro je u Zagrebu 28. februara 2019. godine.

Josip Silić bio je jedan od najvećih standardologa današnjice i jedan od najobrazovanijih lingvista bivšega jugoslovenskog prostora. Za drugi dio izrečene tvrdnje i nije potrebno nikakvo specijalno pojašnjenje; taj je dio jasan svakome ko je sa Silićem ili njegovim tekstom imao kontakta. Zašto *jedan od najvećih standardologa današnjice*? Zato što se u standardologiji vodio isključivo standardološkim kriterijumima (i u tome je usamljen među lingvistima svoje generacije, pa i ne samo među njima), a da je tako, svjedoči ne toliko održivost koliko konzistentnost kroz različite i često oprečne društvenoistorijske uslove u kojima se Silić standardologijom bavio. Ta je konzistentnost njegova do izražaja došla i u procesu standardizacije crnogorskoga jezika. On je naime o crnogorskome jeziku i crnogorskoj standardnojezičkoj normi zastupao isti stav i u vrijeme podređenosti Crne Gore u državnoj zajednici sa Srbijom i u vrijeme povraćene državne nezavisnosti.

Ako bi se sudilo po bibliografskome obimu, moglo bi se reći da Silić ne spada u grupu najplodnijih lingvista na ovim prostorima. Bilo je i u kroatistici, i u montenegristici, pa i u južnoslovenskome jezikoslovlju uopšte, autorā

[1] Za biografske podatke o Josipu Siliću koristili smo se tekstom „Biografija" Ivana Markovića u zborniku „Od fonetike do etike. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića", ur. Ivo Pranjković, Disput, Zagreb, 2005, str. 11–12. te tekstom istoga autora „Ljetopis Josipa Silića", In: Josip Silić, *Dihotomije*, Disput, Zagreb, 2019, str. 21–23.

obimnije bibliografije. No ako uzmemo u obzir raznovrsnost tema i oblasti kojima se bavio, pa dodamo tome činjenicu da među njegovim radovima nema onih koje je „pregazilo vrijeme“ ili onih što su aktuelnost izgubili usljed promijenjenih društvenoistorijskih okolnosti, možemo reći da je Josip Silić bio jedan od plodnijih naših lingvista. Namjerno velim *naših* (premda nema spora da je hrvatski) jer ono je što je pisao bilo doprinos ne samo hrvatskome jeziku i kroatistici, no i bosnistici, montenegristici i serbistici. Pokazujući što hrvatski jest, Silić je pokazivao i što je bosanski, crnogorski i srpski. Druga je stvar što mu naše lingvistike i naši lingvisti često nijesu bili dorasli.

Premda je povodom sedamdesetogodišnjice Silićeva rođenja Krunoslav Pranjić za njega rekao da je autor *unius libri*[2], misleći na njegovu disertaciju objavljenu pod naslovom *Od rečenice do teksta* (Zagreb, 1984), Silić je u međuvremenu demantovao tu duhovitu prijateljsku opasku. Ipak, u nečemu ga nije demantovao. Silić nije bio autor monografija. On je bio autor kraćih radova i studija s prevashodnim ciljem da imenuje problem, a onda i da mu ponudi i jedno od mogućih rješenja. Stoga njegove knjige i jesu zbirke uglavnom tematski vezanih autorskih studija. A kao knjige čini se da ih je više uobličila potreba čitalaca, koju su uočavali urednici i izdavači, no što je bila stvarna Silićeva autorska potreba ili želja. Nije Silić bio sklon „debelim“ knjigama. Njegova je glavna sklonost bila uočiti pojavu, opisati je i prikazati zakonitost po kojoj se javlja.

Sudeći po prethodna dva pasusa, neobaviješteni bi čitalac mogao zaključiti da Silić i nije napisao mnogo. I ne bi bio u pravu. Da nije napisao ništa drugo do samo sociolingvistički razradio razliku između jezika kao sistema i jezika kao standarda, on bi opet bio velikan među južnoslovenskim lingvistima. Ta je koncepcija, čini nam se, najtvrđi ponuđeni branik pred stoljeće i po starom i počesto još uvijek aktuelnom unitarističkom lingvistikom na prostoru štokavštine. Nije nam poznato je li u Hrvatskoj dovoljno vrednovana i prihvaćena njegova argumentacija o tri hrvatska jezika – štokavskome, čakavskome i kajkavskome. Ako jest, usudimo se reći, tim bolje po hrvatsko jezikoslovlje. Pored navedenoga, ostaće Silić upamćen i kao autor brojnih priručnika i udžbenika te (su)autor jednoga Pravopisa hrvatskoga jezika i (su)autor jedne Gramatike hrvatskoga jezika. Njegov je pedagoški rad nerazdvojiv od njegova standardološkoga rada. Držimo da na ovome mjestu nije neophodno nabrajati te publikacije budući da su brižljivo notirane u bibliografiji što ju je sačinio Ivan Marković.[3]

[2] Kruno Pranjić, „Silićev pomak u jezikoslovnoj kroatistici“, In: *Od fonetike do etike. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića*, Disput, Zagreb, 2005, str. 39.

[3] Viđeti: „Bibliografija Josipa Silića“, In: Josip Silić, *Dihotomije*, Disput, Zagreb, 2019, str. 25–57.

U ocjeni Silićeve disertacije tročlana komisija – Krunoslav Pranjić, Vladimir Anić i Vatroslav Kalinić – izrekla je i ovo: „Reći da je Silićevo mišljenje istančano dijalektično – nije tek etiketa visokoj razini teorijske apstrakcije i moći promatranja ispitivanih pojava u njihovoj razvojnosti, uzajamnosti i prožimanju, nego je zbiljski najadekvatnija ocjena njegovih spoznajnih dosega o materijalu i problematici koji ga nisu prevladali, nego je on u potpunosti ovladao njima.“[4] Usudimo se iznijeti i naš sud da je takva ocjena pristajala i uza sve naredne Silićeve studije i radove. Da nije tako i da nije bio takav, ne bi se Silić – kao malo koji drugi predstavnik humanistike, posebice filologije – znao ograditi i od sopstvenih stavova. Tako recimo govoreći o jeziku književnoga djela veli: „Eto, to je razlog zašto mi jezik književnoumjetničkoga djela više ne smatramo jednom od funkcija standardnoga jezika, odnosno jednim od stilova standardnoga jezika. Kažemo ‘više’ jer smo i mi dosad, kao što smo pokazali i u napisu o beletrističkome stilu, jezik književnoumjetničkoga djela smatrali funkcionalnim stilom standardnoga jezika.“[5] Naši filolozi rijetko odustaju od jednom izrečena stava.

Koje su konkretne zasluge Silićeve za razvoj kroatistike već su istakli Ivo Pranjković[6] i Ivan Marković.[7] Pranjković veli da je u fonološkim opisima hrvatskoga jezika Silić sinhroniju oslobodio dijahronije. Mi možemo dodati da je i fonološki opis crnogorskoga jezika Silić kao redaktor oslobodio bespotrebnoga istorizma. Dalje Pranjković veli da morfonologije kao discipline u kroatistici prije Silićevih radova nije ni bilo, tj. da joj je on postavio temelje. Mi opet možemo dodati da je kao redaktor toga dijela Gramatike crnogorskoga jezika (Podgorica, 2010) Silić silan doprinos dao i montenegristici. Ono što je dao kao doprinos hrvatskoj morfologiji (morfemska segmentacija, npr., te drukčiji pogled na glagolske osnove) Silić je poklonio i montenegristici kroz spomenutu Gramatiku, u kojoj je on obradio morfologiju i tvorbu riječi. Doprinos je Silićev hrvatskoj sintaksi također prikazao Pranjković u citiranome tekstu. Sintaktičkim se pitanjima Silić bavio od svojih naučnih početaka pa do samoga kraja. Već je pomenuta pažnja koju je poklonio funkcionalnoj stilistici. A dugogodišnji standardološki rad rezultirao je i nečim čime se drugi naši standardolozi ne mogu pohvaliti, a to je *Hrvatski računalni pravopis* (Zagreb, 1996). I tako dalje.

---

4 Kruno Pranjić, isto, str. 40.

5 Josip Silić, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006, str. 180.

6 Ivo Pranjković, „Sustavi i standardi profesora Silića“, In: *Od fonetike do etike. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića*, Disput, Zagreb, 2005, str. 19–26.

7 Ivan Marković, „Što je Silić hrvatskoj filologiji“, In: Josip Silić, *Dihotomije*, Disput, Zagreb, 2019, str. 9–18.

Pomenuli bismo ovđe ono što se o Siliću manje zna. Veliki je doprinos Silić dao utemeljenju savremene montenegristike kao zasebne nauke. Autor ovoga priloga nije imao sreću biti ni Silićev student ni Silićev doktorand. No imao je čast biti mu saradnik u standardizaciji crnogorskoga jezika. Na tome su se poslu i upoznali. Silićevo je ime bilo svojevrstan zaštitni znak montenegristike. Bio je učesnik simpozijumā o crnogorskome jeziku[8] na kojima je pokazivao da crnogorskome jeziku ne fali ni jedan jedini argument da bi se mogao smatrati jezikom podjednako kako se jezicima smatraju bosanski, hrvatski i srpski. Bio je recenzent *Pravopisa crnogorskog jezika* (Cetinje, 1997) Vojislava P. Nikčevića te *Gramatike crnogorskog jezika* (Podgorica, 2001) istoga autora. Bilo je to vrijeme kad su svi crnogorski lingvisti (Nikčević je bio jedini izuzetak) zastupali stav da crnogorski ne može biti zaseban standardni jezik. Bez ikakva interesa Silić je tada podupirao suprotan stav i bio glavni pomagač Vojislavu P. Nikčeviću u ondašnjoj crnogorskoj borbi za pravo na sopstveni standardni jezik. A argumentacija kojom je to Silić obrazlagao (ona već spomenuta o razlici između jezika kao sistema i jezika kao standarda) bila je novina u tradicionalističkome crnogorskom jezikoslovlju. Afirmaciji montenegristike bio je posvećen i kasnije, po smrti Vojislava P. Nikčevića, a u drukčijim društvenoistorijskim okolnostima – povraćene crnogorske državnosti i prvoga ustavnog imenovanja crnogorskoga jezika kao službenog u Crnoj Gori (2007). Ključnu je stručnu ulogu Josip Silić imao u procesu oficijelne crnogorske jezičke standardizacije kad ga je Vlada Crne Gore imenovala za člana Ekspertske komisije za standardizaciju crnogorskoga jezika (uz Ljudmilu Vasiljevu kao drugoga člana i Milenka A. Perovića kao predśednika). Komisija je imala zadatak da razriješi problem koji crnogorski lingvisti nijesu umjeli riješiti: treba li crnogorskome jeziku posebna norma ili je to samo drugo ime za tzv. ijekavsku varijantu srpskoga jezika. Bila je to ujedno i prilika za ogromno standardološko iskustvo Josipa Silića. Odbacivši jednu verziju pravopisa koju je sačinila grupa lingvističkih tradicionalista, Silić je – uz ostale članove Ekspertske komisije – radio na drugoj verziji koja je uvažavala crnogorske specifičnosti ili – recimo to u njegovu stilu – koja je uvažavala crnogorsku realizaciju štokavske potencije. Tako je i usvojen prvi zvanični *Pravopis crnogorskoga jezika* (2009, 2010), a nedugo nakon toga i *Gramatika crnogorskoga jezika* (2010) čiji je Silić jedan od autora. Njegova knjiga *Crnogorski jezik. Naučno-metodološke osnove standardizacije crnogorskoga jezika* (Podgorica, 2010), što je objavljena uz *Pravopis* i *Gramatiku*, stavila je tačku na opravdavanje potrebe standardizacije crnogorskoga jezika.

[8] Za montenegristiku je posebno značajan bio njegov referat „Crnogorski standardni jezik“ u zborniku radova *Norma i kodifikacija crnogorskoga jezika*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2005, str. 61–68.

Borba za crnogorski jezik bila je (a u velikoj je mjeri takva i danas) kudikamo drukčija od borbe za hrvatski i bosanski. Svjesno izostavljamo srpski jer je zahvaljujući romantičarskome poistovjećivanju štokavskoga i srpskoga srpski jezik obezbijedio svoj status još od polovine XIX vijeka. Za razliku od hrvatskoga i bosanskoga koji su se za priznanje borili izvan svoga matičnog prostora, jer na tome prostoru liše nekoliko lingvista neobična nastupa i nije bilo onih koji bi te jezike osporavali, crnogorski je najljuće protivnike imao među Crnogorcima – kako onima u domovini tako i onima što su karijeru gradili izvan nje. Za negaciju crnogorskoga jezika, crnogorske književnosti i crnogorske kulture takvi su vazda stajali na usluzi. Kad se tome doda činjenica da je do 70-ih godina minuloga vijeka Crna Gora bila bez ključnih visokoškolskih i naučnih ustanova, a i da su odmah po osnivanju te ustanove „popunjavane“ pomenutim uslužnim kadrom, te da je gotovo kompletan prosvjetni sistem počivao na udžbenicima koji su štampani izvan Crne Gore, jasno je da je svijest o postojanju crnogorske kulture kao zasebna entiteta bila u Crnoj Gori minorna. U XXI vijek Crna Gora je ušla kao zemlja bez suštinske instuticionalne podrške samoj sebi. U takvim je okolnostima pomoć i podrška jednoga renomiranog jezikoslovca, kakav je Silić bio, bila ne samo dobro došla no i nasušno potrebna. Ta podrška Silićeva nije bila ni iznuđena ni skrivena. Naprotiv. On ju je pružao bez obzira na to što su i ondašnja zvanična Crna Gora i gotovo svi filolozi zastupali tezu da je tzv. ijekavska varijanta srpskoga jezika po mjeri crnogorskih potreba i da je odraz crnogorske jezičke stvarnosti. Za razliku od svih njih, u recenziji *Pravopisa crnogorskoga jezika* Vojislava P. Nikčevića (Cetinje, 1997), objavljenoj uz *Pravopis*, Silić nastupa hrabro: „mogu reći da mi je drago (i čast) što sam bio jedan od onih koji su (makar na ovaj način) sudjelovali u rađanju onoga na što (konačno) i Crnogorci imaju legitimno pravo – u rađanju pravopisa crnogorskoga standardnog jezika.“ Time on ide uz nos kompletnoj ondašnjoj crnogorskoj filologiji. I takav je Silić u motenegristici ostao do kraja. To je osobito došlo do izražaja na konferenciji za štampu povodom usvajanja prvoga zvaničnog *Pravopisa crnogorskoga jezika* koji je usvojila Vlada Crne Gore (2009). Na toj su konferenciji pred nakostriješenim novinarima koji su bili protivni standardizaciji crnogorskoga jezika nastupili Milenko A. Perović kao predśednik Ekspertske komisije za standardizaciju crnogorskoga jezika te njezini članovi Josip Silić i Ljudmila Vasiljeva.

Nije Silić bio blagonaklon samo prema Vojislavu P. Nikčeviću, utemeljivaču savremene montenegristike, svome vršnjaku i kolegi. Blagonaklon je bio i prema onima što su nastavili Nikčevićev rad. Imali smo privilegiju kad smo kao mladi početnici kolega Aleksandar Radoman i autor ovoga priloga dobili saglasnost Josipa Silića za članstvo u uredništvu tek pokrenutoga ča-

sopisa *Lingua Montenegrina*. U tome je časopisu Silić objavio i četiri svoja priloga. Bio je član uredništva dvanaest godina, do kraja života. Posebna nam je čast bila kad je Silić Ministarstvu prosvjete i nauke Crne Gore poslao preporuku za usvajanje Elaborata o osnivanju Instituta za crnogorski jezik i književnost u Podgorici (2010) te kasnije preporuku za transformaciju toga instituta u Fakultet za crnogorski jezik i književnost (2014). Životne mu okolnosti nažalost nijesu dozvolile da na tome Fakultetu održi nijedno predavanje. No njegov je rad u temeljima montenegristike. Ako bismo rekli da je za Crnu Goru rad Josipa Silića u rangu druge trojice znamenitih Hrvata – Vatroslava Jagića, Milana Rešetara, Baltazara Bogišića – malo bismo rekli. Njegov je rad značajniji utoliko što je bio oslobođen zabluda i nacionalnih predrasuda pomenute trojice. Silićev je udio u fundiranju jednoga značajnoga segmenta crnogorskoga nacionalnog identiteta neuporediv s udjelom bilo kojega inostranog naučnika.

Literatura

- „Bibliografija Josipa Silića“, u: Silić, J., *Dihotomije*, Disput, Zagreb, 2019, str. 25–57.
- Marković, I., „Biografija“, u: *Od fonetike do etike. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića*, ur. Ivo Pranjković, Disput, Zagreb, 2005, str. 11–12.
- Marković, I., „Ljetopis Josipa Silića“, u: Silić, J., *Dihotomije*, Disput, Zagreb, 2019, str. 21–23.
- Marković, I., „Što je Silić hrvatskoj filologiji“, u: Silić, J., *Dihotomije*, Disput, Zagreb, 2019, str. 9–18.
- Pranjić, K., „Silićev pomak u jezikoslovnoj kroatistici“, u: *Od fonetike do etike. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića*, Disput, Zagreb, 2005.
- Pranjković, I., „Sustavi i standardi profesora Silića“, u: *Od fonetike do etike. Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića*, Disput, Zagreb, 2005, str. 19–26.
- Silić, J., „Crnogorski standardni jezik“, u: *Norma i kodifikacija crnogorskoga jezika*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2005, str. 61–68.
- Silić, J., *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.